
ПАМ'ЯТІ АНАТОЛІЯ ДМИТРОВИЧА ПРЯХІНА

9 червня 2018 р. після важкої тривалої хвороби не стало знаного російського археолога, доктора історичних наук, професора Анатолія Дмитровича Пряхіна. Майбутній дослідник побачив світ 23 серпня 1939 р. в м. Єлець Липецької обл. Після школи вступає на історико-філологічний факультет Воронежського державного університету (ВДУ), в стінах якого й працював від 1962 р. до останніх днів свого життя. За чотири роки по тому він вже захищає кандидатську дисертацію «Історія Верхньої та Середньої Донщини у II — на початку I тис. до н. е.». 1976 р. А.Д. Пряхін очолює кафедру історії давнього світу та археології ВДУ, а роком пізніше успішно захищає докторську дисертацію «Історія давніх скотарів II тис. до н. е. лісостепових районів Донщини, Поволжя та Південного Уралу (абашевська культурно-історична спільнота)». 1978 р. йому присвоюють вчене звання професор, а ще за рік започатковує відому нині наукову серію «Археология восточноевропейской лесостепи», будучи її незмінним науковим редактором. За 33 роки керування кафедрою професор Пряхін створив у Воронежі наукову школу й потужний осередок вивчення археології Лісостепу Східної Європи. Становлення школи відбулося на ґрунті масштабних польових досліджень поселень, городищ, курганних та ґрунтових могильників. Загалом А.Д. Пряхін досліджував понад 60 об'єктів археології. Реперною пам'яткою в системі зрубно-культурної спільноти стало Мосоловське поселення ливарників, досліджене уповні та якісно видане в двох томах (Пряхин 1993, 1995). Впродовж останніх років життя науковець плідно працював професором кафедри археології та історії давнього світу ВДУ, рівнобіжно очолюючи дослідницьку лабораторію Інституту археології та етнографії Сибірського відділення РАН (м. Новосибірськ) та ВДУ з історіографії археології Євразії. До останніх днів свого життя дослідник входив до редакційної колегії журналу «Археология» Інституту археології НАН України. Детальніше віхи

наукової біографії А.Д. Пряхіна неодноразово висвітлювалися на сторінках нашого журналу (Археологія 1999, № 3; 2009, № 3; 2014, № 3), а сам він охоче друкувався на його сторінках.

Впродовж свого наукового життя А.Д. Пряхін виявляв особливу зацікавленість археологією України, маючи дружні особисті стосунки з її провідними дослідниками. Почались вони ще 1958 р. з розкопок давнього Любича експедицією Б.О. Рибакіна, де разом з А. Пряхіним проходили практику В. Бідзіля, Г. Вознесенська, П. Толочко. В 1970-ті — 1980-ті рр. налагодилась плідна співпраця з дослідниками доби бронзи С.С. Березанською, М.М. Бондарем, І.Ф. Ковальовою, С.Н. Братченком, М.М. Чердніченком, А.Л. Нечитайло. 1989 р. на раді по захистам в ІА АН УРСР захищав воронезьку культуру найталановитіший учень А.Д. Пряхіна В.І. Бесєдін (1954—2000). Активну участь у роботі ради брав і сам професор, виступаючи опонентом на захистах докторських дисертацій М.М. Бондаря, Е.А. Балагурі, С.М. Санжарова, Р.О. Литвиненка, а також М.О. Чмихова в КНУ ім. Тараса Шевченка.

В 90-ті роки контакти між археологами України та Росії набули характеру міжнародних. 1995 р. з ініціативи професора А.Д. Пряхіна укладений договір щодо співпраці між кафедрою археології Воронежського державного університету (Росія) та Інститутом археології НАН України. Зоною співпраці став Доно-Донецький регіон, де спочатку досліджувалася Капітанівська агломерація поселень доби пізньої бронзи у Новоайдарському р-ні Луганщини (1995—1999), а в 2001—2010 рр. зусилля українських та російських археологів зосередились на вивченні комплексу пам'яток Червоне Озеро на рудопрояві Картамиш у Попаснянському р-ні Луганської обл. Зрозуміло, що вивчення таких складних археологічних об'єктів було б неможливим без участі науковців Східної України. Базою для проведення польових робіт стала Центрально-Донецька експедиція при ІА НАНУ, очолювана Ю.М. Бровендером. У 2001 р. до археологічних досліджень долучається Донбаський гірничо-металургійний

інститут (нині — Донбаський державний технічний університет) в м. Алчевськ з потужною ресурсною базою. 2002 р. А.Д. Пряхін удостоєний наукового ступеня доктора Honoris Causa названої установи за внесок у вивчення гірничої археології Донбасу.

Результати співпраці вилились у виданні матеріалів п'яти капітанівських (1995—1999) та дев'яти картамиських (2001—2010) польових археологічних семінарів, відповідних практиках студентів, захистах бакалаврських, магістерських, кандидатських та докторських дисертацій. Були поставлені й певним чином вирішені проблеми гірничої археології, періодизації, хронології та культурогенези. У наведеному доробку вагомих внесок належить особисто А.Д. Пряхіну. Проблеми та окремі аспекти археології України розглянуті ним у п'яти монографіях та понад 40 наукових працях, виданих, головним чином, впродовж двадцяти років активної співпраці на об'єктах археології Східної України. Вичерпну бібліографію українського вектору його наукових інтересів склав сам Анатолій Дмитрович (див.: Археологія, 2014, № 3, с. 142—145). Особливо помітним виданням став його двотомник «Доно-донецкая степь-лесостепь в эпоху бронзы. История изучения», Воронеж 2008, кн. 1; Воронеж

2010, кн. 2. Так ось, книга 2 з підзаголовком «Современный этап» присвячена саме договірному періоду українсько-російської співпраці на ниві археології доби бронзи. Взаємодія, на жаль, обірвалась у зв'язку з анексією Криму та окупацією окремих районів Луганської та Донецької обл. навесні та влітку 2014 р. Дехто хотів би забути, що вона мала місце взагалі. Але ж полицки виданих саме тоді колективних праць не дозволяють цього зробити.

Наукова, викладацька та громадська активність А.Д. Пряхіна мала наслідком низку почесних відзнак. Серед них: дійсний член Міжнародної слов'янської академії наук, освіти, мистецтв та культури (Москва 1992); почесне звання «Заслуженний діяч науки РФ» (1993); дійсний член Академії гуманітарних наук (Санкт-Петербург 1994); дійсний член Російської академії природничих наук (1995); почесний громадянин м. Єлець; кавалер фахової медалі «Археологія Волго-Уральського регіону» за № 1 (Самара 2014).

Анатолій Дмитрович Пряхін залишив по собі поважну й потужну наукову спадщину (понад 600 друкованих праць), науковий центр, учнів та спадкоємців на теренах археології. Пам'ять про нього лишиться в колі близьких і колег. У кожного — своя.

*В.В. ОТРОЩЕНКО,
доктор історичних наук,
Інститут археології НАН України*